

Dalupproret 1743

- ett folkligt revolutionsförsök för 250 år sedan

Inledning - några frågor.

I år - 1993 - är det 250 år sedan det hände, den märkliga sammandrabbningen i Stockholms centrum mellan demonstranter å ena sidan och militär och statsledning å den andra; en drabbning som kommit att kallas "Stora daldansen". Aktionen mot demonstranterna var beordrad av dem som hade makten i riket just denna förvirringens dag. Det totala antalet dödsoffer överträffade det antal som dödades vid Stockholms blodbad 1520.

Av svårutgrundliga anledningar har händelsen kommit i skymundan, när de historiska skribenterna skildrat vår historia, och den är därför ganska okänd av många. Visst har man hört talas om "Stora daldansen", men vad döljer sig egentligen bakom uttrycket? Om det nu var en krigisk handling, varför beskrivs den som en dans? Varför kallas den stora? Finns det någon liten daldans? Ja, varför har ett seriöst menat folkligt uppror getts ett förklenande namn? Ett namn som så rotat sig, att man måste använda det, för att den historiskt kunniga allmänheten skall kunna placera in Dalupproret 1743 på rätt ställe i vår historia.

Varför skrivs det så knapphändigt i våra allmänna historiska läseböcker om denna historia? Många har faktiskt en begränsad uppfattning om vad som hände. En så stor och tragisk händelse måste väl ha uppmärks-

sammats av samtiden och bevarats i minnet? Ja, det har den förvisso; det dokumentariska materialet är i själva verket mycket stort, och händelsen väckte på sin tid en betydande uppmärksamhet - långt utanför landets gränser.

Varför vet vi då i allmänhet så lite om dalupproret idag? Har "Stora daldansen" varit en obetydlig händelse i rikshistorien, något vid sidan om de stora skeenedena i vårt lands utveckling, något som det inte funnits anledning att dröja vid?

En ännu större fråga är: varför vet vi så lite om de utomordentligt allvarliga politiska förvecklingarna som följde efteråt, både inrikes och utrikes? Fackmännen vet ju! Vad står - och vad har stått - att läsa om Dalupproret 1743 i skolans historieböcker på olika nivåer? Vad har universiteten lärt de blivande historielärarna - nu och förr? Hur har historikerna från 1700-talet fram till nu beskrivit det som hände?

Hur kan det komma sig att man 1993 - under "Den Svenska Historiens år" jämför dramat på Gustav Adolfs torg med krossandet av demonstrationen på Himmelska fridens torg i Peking 1989? Att myndigheterna i Kina reagerade med sådan våldsamhet anser vi oss förstå. Det handlade om att kväva ett försök från vissa befolkningsgrupper att införa demokrati. Varför reagerade man på liknande sätt i Stockholm 1743?

Här hade vi ju en för sin tid ganska väl utvecklad folkrepresentation sedan århundraden - under den s.k. Frihetstiden, även försedd med parlamentariska förtecken.

Vad var det som föranledde myndigheterna att ingripa med sådan kraft? Vad föranledde dalallmogen att i ett antal av ca 4500 - med vapen i hand! - tåga till Stockholm? När man får veta att folket i många andra landsändar hade påbörjat eller förberett en liknande marsch mot huvudstaden, frågar man sig verkligen: Vad hände egentligen - i Stockholm? - i Sverige? Hände något i vår bygd i samband med detta omfattande uppror?

Frågorna härövan, liksom en rad andra problemställningar kring Dalupproret 1743 är huvudtemat i denna del av Vad hände egentligen?

Min tanke är att göra en sammanfattning av händelseförloppet, att presentera en rad fakta bakom denna rikshistoriskt intressanta och något försummade händelse, att berätta hur olika forskare bedömt det som hände, och genom några exempel visa hur upproret framställdes för allmänheten under de gångna 250 åren. Tanken är att i så stor utsträckning som möjligt låta källorna tala, så att du själv kan bedöma det material som forskarna använt i sina analyser. Jag vill belysa en allmänt intressant händelse med utgångspunkt från lokalhistorien på samma sätt som skedde i del 1 av vår skriftserie, då den nationella frihetskampen och Stockholms blodbad skildrades med utgångspunkt från ärkebiskopsborgen vid Stäket. Jag vill lyfta fram det seriösa i dalkarlarnas marsch till Stockholm,

framhålla att det inte var frågan om ett hastigt påkommet upplopp - inga kravaller. Det var en följd av att alla till buds stående lagliga medel att komma till rätta med en in- och utrikes mycket allvarlig politisk situation hade misslyckats. Jag vill framhålla att dalallmogen minsann inte var ensam i sin bedömning av landets svåra belägenhet.

För att förstå varför det gick som det gick måste vi sätta oss in i såväl förspelet som efterspelet, Till vår hjälp får UKF expertmedverkan i bl. a. två uppsatser som skrivits av Lars Ericson och Pär Frohnert, bägge arkivarier vid Krigsarkivet i Stockholm.

Det återgivna avsnittet är
samma som text som
Börje Sandén läser i ljudfilen